

Олеся Мединська,
кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна
Соломія Гнатишин,
викладач кафедри української мови,
Тернопільський національний медичний університет
імені Івана Горбачевського,
м. Тернопіль, Україна

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ПАРАДИГМИ СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ

В умовах російської збройної агресії в інформаційному просторі інтенсивно артикулюється ворожа дезінформація, поширюються масштабні російські інформаційно-психологічні операції проти України. Це негативно впливає на генералізацію національної самоідентифікації та створення цілісного українського нарративу. У контексті сучасних реалій важливим є формування медіаграмотності майбутніх фахівців крізь призму освітнього процесу. Освіта має стати каталізатором суспільних змін, генератором нового соціального буття, гарантом національної безпеки держави. Зважаючи на необхідність протистояти зовнішній інформаційній агресії та руйнівній пропаганді, актуалізується питання трансформації освітньої парадигми, впровадження в навчальний процес нових моделей освіти, орієнтованих на задоволення потреб суспільства у медіаграмотних фахівцях, здатних володіти механізмами критичного осмислення інформації, уміннями аналізувати та оцінювати її, ідентифікувати економічні, політичні, соціальні та культурні інтереси, які з нею пов'язані.

У «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» медіаграмотність трактується як «складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують» [5]. А пріоритетними завданнями визначено сприяти формуванню: медіаінформаційної грамотності; медіаімунітету особистості; рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів, які забезпечують свідоме споживання медіапродукції; здатності до медіаторчості для компетентного й здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, розвитку патріотизму, української ідентичності, згуртованості, солідарності; спеціалізованих аспектів медіакультури: візуальної медіакультури (сприймання кіно, телебачення), аудіальної і музичної медіакультури, розвинених естетичних смаків щодо форм мистецтва, опосередкованих масмедіа, сучасних напрямів медіаарту тощо [5].

У Законі України «Про медіа», зокрема в розділі «Загальні положення» (стаття 1, пункт 29), подається така дефініція цього поняття: «медіаграмотність – навички та знання, які надають користувачам можливість ефективно і безпечно користуватися медіасервісами» [3].

Враховуючи сучасні освітні виклики, доцільним є формування медіаграмотності у здобувачів вищої освіти спеціальності 061 Журналістика. Якісний рівень підготовки майбутніх фахівців у галузі журналістики передбачає модернізацію освітніх програм з акцентуванням на реалізації компетентісного потенціалу медіаграмотності. Актуальність проблеми зумовлена потребою осучаснення системи професійної

підготовки журналістів у ЗВО через включення до освітніх програм дисциплін, пов'язаних із формуванням у студентів компетентності медіаграмотності.

Реалізація моделі розвитку медіаграмотності зумовила трансформацію освітніх компонентів у структурі ОПП підготовки фахівців із журналістики у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. У структуру освітньо-професійної програми «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти введено такі вибіркові компоненти, як «Медіаосвіта» / «Інфомедійна грамотність»/ «Інформаційна гігієна», «Журналістика даних», «Верифікація інформації», «Фактчекінг», «Медіаконфліктологія» / «Кібербезпека в інформаційному просторі» / «Сучасна українська блогосфера», вивчення яких спрямоване на формування умінь і навичок студентів вільно орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, грамотно використовувати різноманітні джерела, декодувати повідомлення, ідентифікувати дезінформацію, протистояти фейкам, маніпуляціям шляхом перевірки фактів, достовірності й повноти інформації тощо (див. Таблицю 1).

Таблиця № 1. Вибіркові дисципліни з медіаграмотною складовою ОПП «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

№ з/п	Вибіркові дисципліни	Курс	Кількість кредитів ECTS	Мета дисципліни
1.	Медіаосвіта / Інфомедійна грамотність / Інформаційна гігієна	I	3	Ознайомлення студентів із викликами сучасного медійного простору України, шляхами формування критичного мислення, способами протидії дезінформації та розпізнавання фейків, особливостями мови ворожнечі в масмедіа; специфікою спілкування у соціальних мережах
2.	Журналістика даних	II	3	Ознайомлення студентів з особливостями роботи з відкритими масивами даних, методиками оцінки даних і застосування їх у журналістській діяльності, формування здатності до пошуку, оброблення та аналізу великих даних із різних джерел, навичок використання форм і методів роботи в журналістиці даних, створення медійних продуктів
3.	Верифікація інформації	IV	3	Формування у студентів навичків володіння інструментами і технічними можливостями верифікації для виявлення неправдивої інформації та пошуку достовірних джерел, перевірки фактів і наведення аргументів щодо істинності поширюваної інформації

Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи. Збірник тез за матеріалами Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 16-17 червня 2023 року)

4.	Фактчекінг	IV	3	Ознайомлення студентів з основами фактчекінгу, зі специфікою роботи журналіста-фактчекера, формування вміння і навичок володіння інструментами фактчекінгу, створення матеріалів у форматі фактчек
5.	Медіаконфліктологія	IV	3	Набуття здобувачами вищої освіти комплексу теоретичних знань і практичних умінь та їх застосування в конфліктних ситуаціях у медіасередовищі, у виявленні конфліктогенних текстів, при врахуванні специфіки висвітлення конфліктів та ризиків ескалації
6.	Кібербезпека в інформаційному просторі	IV	3	Набуття знань, умінь та навичок, удосконалення компетентності студентів щодо основ кібербезпеки, засад і принципів державної політики України у сфері кібербезпеки, особливостей та перспектив забезпечення кібербезпеки особи, суспільства та держави, методів протистояння соціальній інженерії, захисту персональних даних і кіберзахисту в Україні та світі
7.	Сучасна українська блогосфера	IV	3	Ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями сучасної блогосфери, різновидами блогів, їх архітектонікою, жанрами, авторським стилем тощо, формування умінь і навичок щодо створення текстових, мультимедійних блогів, відеоблогів, ідентифікації дезінформаційних наративів

З метою формування в студентів-журналістів навичок медійної грамотності в навчальні дисципліни інтегровано такі теми: «Журналістські стандарти» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Основи журналістики»), «Джерела інформації. Робота з першоджерелами» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Соціологія масової комунікації», «Джерела інформації та медіа», «Соціальні мережі в роботі журналіста»), «Конфліктно-чутлива журналістика» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Медіаконфліктологія», «Медіапсихологія»), «Медіакритичний аналіз текстів» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Журналістикознавство»), «Соціальна відповідальність журналіста» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Основи журналістики», «Журналістська етика»), «Види контенту. Модальність журналістського тексту» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Сучасні технології медіагалузі: інтернет», «Медіаконтент», «Проблематика сучасних медіа»), «Факти і судження» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Соціологія масової комунікації», «Медіапсихологія»), «Маніпуляції в медіа» (цикл дисциплін із журналістського фаху, «Медіаконфліктологія», «Соціологія масової комунікації», «Соціальні мережі в роботі журналіста»), «Фактчекінг» (цикл дисциплін

із журналістського фаху, «Медіаконтент», «Соціальні мережі в роботі журналіста», «Соціологія масової комунікації») (див. Рис 1).

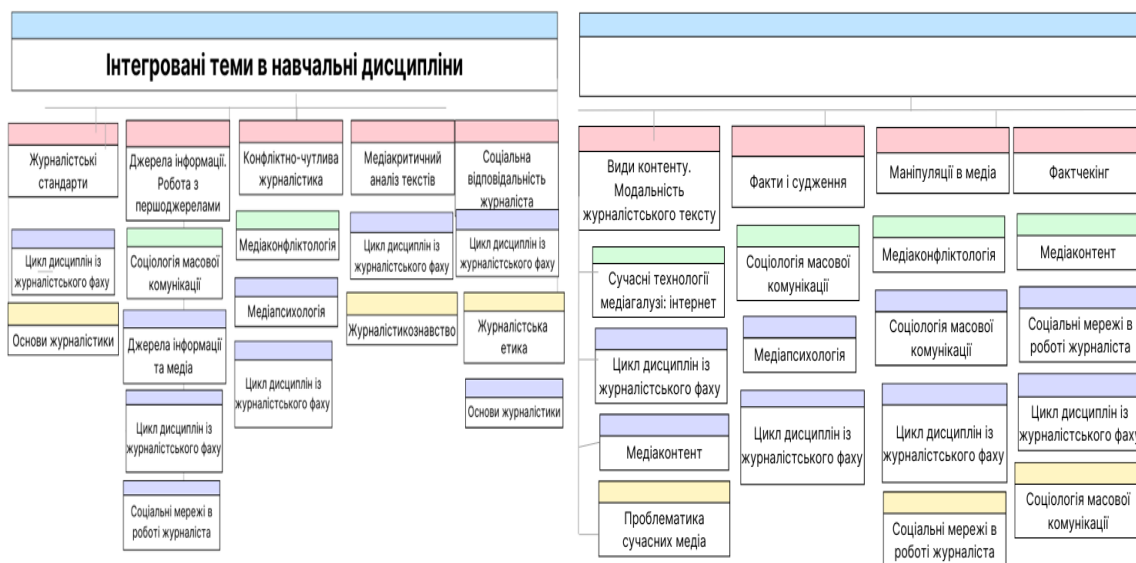

Рис.1. Інтегровані теми з МГ в навчальні дисципліни

Запровадження вибіркових навчальних дисциплін для студентів-журналістів та інтеграція окремих тем із МГ передбачає підвищення рівня їхніх компетентностей з медіаграмотності. У результаті вивчення дисциплін у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані такі компетентності: розуміння, як працюють медіа: власники, журналістські стандарти, редакційна політика; вміння визначати жанри журналістських повідомлень; розуміння понять цензури, самоцензури; вміння аналізувати твори кіномистецтва; використання медіа; комунікація за допомогою медіазасобів та вміння досягати власних цілей, застосовуючи медіа.

Зазначимо, що компетентності медійної грамотності корелюють із деякими програмними, як-от: загальними (ЗК 03. Відповідальність і автономія. Здатність бути критичним і самокритичним; ЗК 04. Комунікація. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; ЗК 05. Уміння. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; ЗК 09. Комунікація. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні) та фаховими (ФК 02. Комунікація. Здатність застосовувати знання про суспільні проблеми, конфлікти, гібридні війни у своїй професійній діяльності; ФК 07. Знання. Здатність до провадження безпечної медіадіяльності).

Розглянемо програмні компетентності дисциплін із медіаграмотною складовою. Вимоги сучасного освітнього середовища та соціальні виклики, що апелюють до медійної грамотності, зумовлюють формування в майбутніх журналістів таких компетентностей: здатності до критичності і самокритичності (ЗК 03. Відповідальність і автономія), до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 04. Комунікація), уміння використовувати інформаційні і комунікаційні технології (ЗК 05. Уміння), реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 09. Комунікація), застосовувати знання про суспільні проблеми, конфлікти, гібридні війни у своїй професійній діяльності (ФК 02. Комунікація), здійснювати безпечну медіадіяльність (ФК 7. Знання). Їх формування забезпечують обов'язкові

(цикл дисциплін із журналістського фаху: «Журналістський фах: новинна журналістика і репортерська діяльність», «Журналістський фах: аналітична журналістика і кореспондентська діяльність», «Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика», «Журналістський фах: журналістська майстерність», «Журналістський фах: інтернет-журналістика», «Журналістський фах: радіовиробництво і радіорежисура», «Журналістський фах: телевиробництво і телережисура», «Журналістський фах: фотожурналістика»), «Основи журналістики», «Журналістикознавство», «Масова комунікація та інформація», «Міжнародна журналістика», «Медіабезпека», «Журналістська етика», «Медіапсихологія», «Медіаправо», Навчальна практика, Виробнича практика) та вибіркові («Проблематика сучасних медіа» / «Медіаконтент», «Екстремальна журналістика» / «Верифікація інформації», «Сучасні технології медіагалузі: інтернет» / «Сучасні технології медіагалузі: телебачення», «Фактчекінг», «Кібербезпека в інформаційному просторі ЗМІ» / «Медіаконфліктологія» / «Сучасна українська блогосфера», «Соціальні мережі в роботі журналіста» / «Джерела інформації та медіа», «Основи права», «Медіаосвіта» / «Інфомедійна грамотність» / «Інформаційна гігієна», «Візуалізація медіаконтенту» / «Візуальні проекти і медійна інфографіка» / «Журналістика даних») дисципліни освітньо-професійної програми «Журналістика» (див. Таблицю № 2).

Таблиця № 2. Компетентності окремих дисциплін ОПП «Журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Код компонента	Компоненти освітньої програми	Програмні компетентності
ОК 7	Масова комунікація та інформація	ЗК 03. Відповідальність і автономія. Здатність бути критичним і самокритичним
ОК 8	Медіаправо	
ОК 11	Журналістська етика	
ОК 12	Журналістикознавство	
ОК 16.3	Журналістський фах: фотожурналістика	
ОК 20	Медіапсихологія	
ВК 5.1	Медіаосвіта	
ВК 5.2	Інфомедійна грамотність	
ВК 5.3	Інформаційна гігієна	
ВК 6.1	Джерела інформації та медіа	
ВК 6.2	Соціальні мережі в роботі журналіста	
ВК 8.1	Візуалізація медіаконтенту	
ВК 8.2	Візуальні проекти і медійна інфографіка	
ВК 8.3	Журналістика даних	
ВК 14.3	Верифікація інформації	
ВК 13.2	Медіаконтент	
ВК 17.1	Кібербезпека в інформаційному просторі	
ВК 17.2	Медіаконфліктологія	
ВК 17.3	Сучасна українська блогосфера	
ВК 18.3	Фактчекінг	
ОК 7	Масова комунікація та інформація	

Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи. Збірник тез за матеріалами Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 16-17 червня 2023 року)

ОК 9	Основи журналістики	<i>ЗК 04. Комунікація.</i> Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел	
ОК 12	Журналістикознавство		
ОК 16.1	Журналістський фах: новинна журналістика і репортерська діяльність		
ОК 16.2	Журналістський фах: аналітична журналістика і кореспондентська діяльність		
ОК 16.4	Журналістський фах: інтернет-журналістика		
ОК 16.5	Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика		
ОК 16.8	Журналістський фах: телевиробництво і телережисура		
ОК 16.9	Журналістський фах: журналістська майстерність		
ОК 22	Курсова робота		
ВК 6.1	Джерела інформації та медіа		
ВК 6.2	Соціальні мережі в роботі журналіста		
ВК 8.1	Візуалізація медіаконтенту		
ВК 8.2	Візуальні проекти і медійна інфографіка		
ВК 8.3	Журналістика даних		
ВК 13.1	Проблематика сучасних медіа		<i>ЗК 05. Уміння.</i> Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій
ВК 13.2	Медіаконтент		
ВК 15.2	Сучасні технології медіагалузі: інтернет		
ВК 15.3	Сучасні технології медіагалузі: телебачення		
ОК 16.3	Журналістський фах: фотожурналістика		
ОК 16.7	Журналістський фах: радіовиробництво і радіорежисура		
ОК 24	Навчальна практика		
ОК 25	Виробнича практика		
ВК 6.1	Джерела інформації та медіа		
ВК 6.2	Соціальні мережі в роботі журналіста		
ВК 8.1	Візуалізація медіаконтенту		
ВК 8.2	Візуальні проекти і медійна інфографіка		
ВК 8.3	Журналістика даних		
ОК 8	Медіаправо	<i>ЗК 09. Комунікація.</i> Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і	
ОК 17	Сучасна українська блогосфера		
ВК 5.1	Медіаосвіта		
ВК 5.2	Інфомедійна грамотність		
ВК 5.3	Інформаційна гігієна		

		свобод людини і громадянина в Україні	
ОК 7	Масова комунікація та інформація	ФК 02. Комунікація. Здатність застосовувати знання про суспільні проблеми, конфлікти, гібридні війни у своїй професійній діяльності	
ОК 9	Основи журналістики		
ОК 10	Журналістська етика		
ОК 11.2	Журналістикознавство		
ОК 14	Медіабезпека		
ОК 15	Міжнародна журналістика		
ОК 16.5	Журналістський фах: художньо-публіцистична журналістика		
ОК 20	Медіапсихологія		
ВК 6.1	Джерела інформації та медіа		
ВК 6.2	Соціальні мережі в роботі журналіста		
ВК 8.1	Візуалізація медіаконтенту		
ВК 8.2	Візуальні проекти і медійна інфографіка		
ВК 8.3	Журналістика даних		
ВК 14.1	Екстремальна журналістика		
ВК 17.1	Кібербезпека в інформаційному просторі		
ВК 17.2	Медіаконфліктологія		
ВК 17.3	Сучасна українська блогосфера		
ОК 8	Медіаправо		ФК 07. Знання. Здатність до провадження безпечної медіадіяльності
ОК 14	Медіабезпека		
ОК 20	Медіапсихологія		
ВК 3.3	Основи права		
ВК 5.1	Медіаосвіта		
ВК 5.2	Інфомедійна грамотність		
ВК 5.3	Інформаційна гігієна		
ВК 14.1	Екстремальна журналістика		

Компетентності медійної грамотності формуються в процесі викладання обов'язкових (професійної підготовки) та вибіркових (загальної і професійної підготовки) компонентів. Під час їх вивчення використовуються інноваційні технології навчання, що розвивають медіаграмотність студентів, стимулюють їх до створення якісного контенту, поглиблюють сприйняття, інтерпретацію й аналіз медіатекстів. Під час викладання навчальних курсів із медіаграмотною складовою використовуються такі форми занять, як гостьові лекції, тренінги, засідання медіаклубів, виїзні майстер-класи від провідних українських журналістів, а також застосовуються індивідуальні та групові види комунікативної та інтерактивної діяльності (дискусії за принципом «buzz-group», моделювання професійних ситуацій, соціально-рольові взаємодії, case study, мотиваційно-інтерактивні вправи, творчі завдання дослідницького характеру, технології квест-заняття тощо).

Отже, медіаграмотність є наскрізною компонентою освітнього процесу, невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх журналістів. Впровадження спеціальних навчальних курсів та інтеграція тем, модулів із МГ в освітні компоненти спрямовані на формування в здобувачів вищої освіти компетентностей медіаграмотності, підвищення рівня їх фахової підготовки. Володіння МГ сприятиме розвитку в студентів-журналістів умінь і навичок критично мислити, ідентифікувати

фейки й інструменти маніпуляцій в медіапросторі, створювати якісні медіатексти різних форм, жанрів, аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві.

Список використаної літератури

1. Дащенко Н. Л., Поплавська Н. М., Мединська О. Я. Ключові освітні компетентності і компетентності інфомедійної грамотності. *Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: збірник статей*. Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С. 83-109.
2. Європейські критерії медіаграмотності (фрагмент із програми Л.Найдьонова. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу). URL: http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/studies/eavi_annex_b_framework_rev_en.pdf.
3. Закон України «Про медіа». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>].
4. Інтеграція інфомедійної грамотності у навчальний процес. Навчально-методичні матеріали проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність». К.: IREX в Україні, 2019-2020.
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <https://bit.ly/2Q4CQtF> (дата звернення: 29.12.2019).
6. Мединська О. Я. Медіакомпетентність як складова фахової підготовки майбутніх журналістів. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 09-10 квітня 2020 р.). Тернопіль: СМП «Тайп», 2020. С. 231-235.

*Людмила Хотюн,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна*

МЕДІАОСВІТА У ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ ТИПІВ: СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ

Складне сьогодення диктує свої правила життя. З 2020 року українські учні, студенти переведені на онлайнове навчання. Раніше таке було пов’язане з карантинними заходами щодо COVID 19, з 24 лютого 2022 року причиною стало повномасштабне вторгнення. Відсутність особистісного підходу до якісної комунікації зі здобувачами різних рівнів освіти призвело до виникнення суттєвих прогалин у засвоєнні будь-якого матеріалу, що не найкращим чином позначається на здобутті освіти.

У зв’язку з часовими викликами перед педагогами закладів освіти різних рівнів і типів постає надважливе питання: як зробити цифрову і медіаграмотність основою сучасної освіти. На сьогодні вже існують певні здобутки закордонних науковців щодо концептуальних засад цифрової та медіаосвіти, що можуть бути інкорпоровані в освітній процес України у закладах різних рівнів освіти, навіть у дошкільних закладах і молодшій школі.

Діти пізнають світ, починаючи з маминої колискової на ніч, читання й правильного тлумачення казок, пізніше мультфільму, працюють з конструктором, складають пазли тощо. Книговидання дивує світ книгами-іграшками, що конструюють реальність. Дитина спостерігає і вірить побаченому. Так відбувається рання соціалізація, але то все є презентацією, а не реальністю. Саме таке необхідно